№ 217 צ־דישער יאַראַנג

פּרייז 30 מאַרק

Unzer TOG

אונזער טאָג

אומפּאַרטייאישע דעמאָקראַטישע צייטונג

ווילנע, פרייטאג 16 סעפּטעמבער 1921 16/9 (י״ג לול הרפ״א)

אַבאָנעמענט-פּרייז:

1 חודש פאַר ווילנע 550 מאַרק

אין פּראָווינץ און פּוילן 600 מאַרק

אין אויסלאַנד 800 מ.

אומבייטן א אדרעס 50 מ׳

פּרייז פאַר מודעות:

(פאַר איין שפּאַלטיקע שורה פּעטיט)

ערשטע זייט 80 מאַרק

לעצטע „ 40 „

אין טעקסט 100 מאַרק

(שבת און יו״ט 25% טייערער)

(טעקסטן איינגעשיקט אין רעדאַקציע ניט פאַראַנטוואָרטליך).

רעדאַקציע:

רודניצקער גאַס 7.

קאַנטאָר: דייטשע 21.

פּאָסט-קאַסטן נומ׳ 81.

•UNZER TOG•

Wilno, Niemiecka 21

ליטע און פּוילן ענטפערן אויף הימאַנסעס פּראָיעקט.

וואָס ניט נאָך ליטע.

זשענעווע. דעם 14-טן אין אָוונט האָט די ליטווישע דעלעגאַציע צוגעשיקט דעם ליטווישן ענטפער אויף הימאַנסעס פּראָיעקט. די דעלעגאַציע נעמט אָן דעם פּראָיעקט מיט געוויסע באַוואָרענישן און קאָנטר-פאָרשלאָגן. ליטע איז מסכים צו געבן ווילנע א ברייטע אויטאָנאָמיע, אויפן געביט פון שפּראַך, אַדמיניסטראַציע און רעליגיע, אָבער וואָרפט אָפּ דעם באַגריף „קאַנטאָן" לויטן שווייצערישן מוסטער. ליטע איז גרייט איינצופירן פּויליש אַלס צווייטע אָפיציעלע שפּראַך, אָבער נאָר אין ווילנער ראַיאָן, און ניט אין דער גאַנצער ליטווישער מלוכה. און דאָס מיטן באַדינג, אַז דער שלום זאָל אָננעמען דער ווילנער סיים.

אשכנזים נאָטע.

זשענעווע. דער פּוילישער ענטפער אויף הימאַנסעס פּראָיעקט איז איבערגעגעבן געוואָרן הימאַנסן דעם 13-טן סעפּטעמבער. דאָרטן ווערט געזאָגט: 1) נעמענדיק אין באַטראַכט, אַז די פּוילישע רעגירונג האָט אין איר נאָמען פון 15-טן יולי אָנגענומען די רעזאָלוציע פון דער פעלקער-ליגע, האָט אַקצעפּטירט איער פּראָיעקט אַלס יסוד פאַר דיסקוסיע, און רע-כענענדיק, אַז די רעזאָלוציע בלייבט אין קראַפט, וועט די פּוילישע רעגירונג ניט קיין שום סיבה צו ענדערן איר שטעלונג 2) אויפן סמך פון אויבנדער-מאָנטע אויז די פּוילישע רעגירונג גרייט, ווי זי האָט שוין ערקלערט דעם 15-טן יולי, צו באַנייען די דירעקטע אונטערהאַנדלונגען מיט ליטע אויף די יסודות [פון איער פריערדיקן פּראָיעקט, אין הסכם מיט דער אויבנדער-מאָנטער רעזאָלוציע פון דער פעלקער-ליגע, נאַטירלעך אויב די ליטווישע רעגירונג וועט צוריקציען איר אָפּזאָג פון 24-טן יולי אָנצונעמען די אויבנדערמאָנטע רעזאָלוציע, ווי אויך אַז זי וועט ענדערן איר באַציאונג צו דער פּוילישער באַפעלקערונג אין ליטע. 3) אַזוי ווי עס זיינען ניט פאַראַן קיין שום סיבות איבערצוגיין צו דער טאָג-אָרדנונג איבער דעם אויבנדערמאָנטע רעזאָלוציע פון דער פעלקער-ליגע, האַלט די פּוילישע רעגירונג, אַז עס זיינען אויך ניט פאַראַן קיין שום סיבות, אַז זי זאָל זיך דאַרפן אַרויס-זאָגן איבער דעם נייעם פּראָיעקט און איבער דער נייער מעטאָדע, וואָס ווערט פאָרגעלייגט צו אָננעמען דעם פּראָיעקט אין בלאָק (ניט פונקטנווייז). אונטערגעשריבן אשכנזי.

די סכנה פון א נייער מלחמה.

עסטרייך און אונגאַרן. איטאַליע אינטערווענירט.

ווין. דאָס אונגאַרישע מיליטער, וואָס האָט ווידער אָנגעהויבן צו באַזעצן מערב-אונגאַרן, האָט באַקומען א באַפעל אָפּצושטעלן זיין מאַרש. די אונגאַרישע זשאַנדאַרמעריע האָט זיך פונדעסטוועגן גערוקט ווייטער צו דער גרעניץ צו.

רוים. דער איטאַליענישער מיניסטערן-ראַט האָט אָנערקענט די לאַגע אין מערב-אונגאַרן אַלס געפערלעך פאַר גאַנץ מיטל-אייראָפּע. באַזונדערס דערפאַר וואָס עס איז געוואָרן אַקטועל די פראַגע וועגן אן אינטערווענץ פון דער קליי-נער אַנטאַנטע אינם עסטרייכיש-אונגאַרישן סיכסוך.

ווין. די איטאַליענישע מיליטער-אָפּטיילונגען, וואָס זיינען באַשטימט געוואָרן צו באַזעצן מערב-אונגאַרן, זיינען שוין גרייט און וועלן אינגיכן אַרויס-געשיקט ווערן אויף זייער באַשטימונגס-אָרט.

די רעכט פון נאַציאָנאַלע מינדערהייטן.

זשענעווע. אויף דער דינסטאָגדיקער זיצונג פון פעלקער-בונד האָט דער דעלעגאַט פון דרום-אַפריקע מורי אַריינגעטראָגן א פאָרשלאָג אין וועלכן ער פאָדערט, אַז עס זאָל געשאַפן ווערן א שטענדיקע קאָמיסיע ביים ראַט פון פעלקער-בונד מיטן צוועק אַכטונג צו געבן, אַז עס זאָלן ווי געהעריק אויסגע-פירט ווערן די התחייבותן, וואָס עס האָבן אויף זיך גענומען די באַזונדערע מיט-גלידער פון פעלקער-בונד וועגן דעם שוץ פאַר די נאַציאָנאַלע מינדערהייטן. מורי האָט זיין פאָרשלאָג מאָטיווירט דערמיט, וואָס די ניי-אַנטשטאַנענע מלוכות האַלטן דאָס רוב ניט דעם אָפּמאַך וועגן די נאַציאָנאַלע מינדערהייטן. פון דער אַנדער זייט זיינען אַלע אָנקלאָגן וועגן מיסברויכן ניט געשטיצט אויף קיין פאַקטישן מאַטעריאַל. צו דעם אַלעמען וואָלט אן ענדע געמאַכט א שטענדיקע קאָמיסיע פון די מיטגלידער, וועלכע זאָלן, אין פאַל פון א ווידערשטענדיקייט, קאָנען אויספאָרשן די זאַך אויפן אָרט. אַזאַ קאָמיסיע וואָלט פיל מיטגעווירקט צו פאַר-זיכערן דעם שלום אין אייראָפּע. דער פאָרשלאָג איז איבערגעשיקט געוואָרן אין דער פּאָליטישער קאָמיסיע צום באַטראַכטן.

דע וואַלעראַ אָנגענומען לאיד-דזשאָרדזשעס איינלאַדונג.

לאָנדאָן. „וועסטמינסטער-גאַזעט" מעלדעט פון דובלין, אַז דע וואַלעראַ האָט צוגעשיקט לאיד-דזשאָרדזשן א בריוו אין וועלכן ער איז אים מודיע, אַז ער נעמט אָן די איינלאַדונג אויף דער קאָנפערענץ אין אינווערנעס דעם 20-טן ד. ח.

דער רעגירונגס-קריזיס.

די דינסטאָגדיקע זיצונג פון סיים, האָט געדויערט ניט מער ווי 15 מינוט. דער פאָרשטייער פון פּ. פּ. ס. דעפּ. באַרליצקי טראָגט אַריין א פאָר-שלאָג, אַז פאַר דער סיים-זיצונג זאָל פאָרגעשטעלט ווערן א זיצונג פון סעניאָרן-קאָנווענט. דער פאָרשלאָג ווערט צוגענומען און די זיצונג ענדיקט זיך. גלייך נאָך דער סיים-זיצונג קומט זיך צונויף דער סעניאָרן-קאָנווענט. עס ווערט אָפּגע-שטימט די קאַנדידאַטור פון דעפּ. נאַרוטאָוויטש. די אָפּשטימונג אָבער, וואָס דער מאַרשאַלעק פאַרזוכט, ... 130 פאַר און 170 קעגן זיין קאַנדידאַטור. זיין דורכפאַל מאַכט זייער א שטאַרקן איינדרוק. דער קאָטווי-טשער קלוב שטעלט אַרויס די קאַנדידאַטור פון קאָרפאַנטי אַלס פּרעמיער. עס שווינדלען נאָך אַמאָל די נעמען פון קולסקי, וויטאָס, סקירמונט. די ווידזאָלעניע און פּ. פּ. ס. האָבן זיך אַנטזאָגט אַריינצוגיין אין קאָאַליציע-קאַבינעט. דעריבער ווילן די צענטער-גרופּן איצט איבערציען אויף זייער זייט דעם לודאָווער פּאַרבאַנד, דיבאַנאָווסקיס גרופּע און די כאָדעקעס. די לעצטע זאָלן אויף דעם מסכים זיין. מען רעכנט אָבער, אַז דער סיים וועט ניט מסכים זיין. עס שוועבט ווידער אַרויף דער פּראָיעקט פון א פאַך-קאַבינעט.

אָפּגעהאַלטן די הילף פאַר רוסלאַנד.

פּאַריז. דאָנערשטאָג איז פאָרגעקומען א זיצונג פון דער אינטערנאַציאָנאַלער הילפס-קאָמיסיע פאַר רוסלאַנד, מיטן אָנטייל פון א ספּע-ציעל געקומענעם דעלעגאַט פון ענגלאַנד. אויף דער זיצונג דאַרף אויסגעאַרבעט ווערן א ענטפער דער ראַטן-רעגירונג, לויט וועלכן עס זאָל אָפּגעהאַלטן ווערן דאָס אַרויסשיקן פּראָדוקטן קיין רוסלאַנד, ביז וואַנען די ראַטן וועלן ניט געבן קיין גאַראַנטיעס, אַז זיי וועלן פונאַנדערגעטיילט ווערן צווישן דער הונגעריקער באַפעלקערונג.

פאַר דער זיכערהייט פון די גרעניצן.

וואַרשע. ראַשקעוויטש האָט איבערגעגעבן א ציימונגס-מיטאַרבעטער, אַז דער צוזאַמענפאָר פון די וואָיעוואָדעס האָט באַשלאָסן איינצופירן אויסנאַם-צושטאַנד אין די גרעניץ-קרייזן. עס איז אויך מעגלעך, אַז דער אויסנאַמס-צושטאַנד וועט איבערגעטראָגן ווערן אויך אויף אַנדערע קרייזן. עס איז באַשלאָסן געוואָרן צו רעגיסטרירן די אָנגעקומענע פון רוסלאַנד באַזונדער לויט די נאַציאָנאַליטעטן, ניט-פּוילישע באַזונדער.

א באַזונדער אַכט וועט געלייגט ווערן אויף דער גרעניץ-שמירה, וואָס וועט באַדייטנד פאַרשטאַרקט ווערן. מען וועט אויך זען ניט צו דערלאָזן אַרויסצופירן תבואה פון לאַנד, וואָס ווערט אַרויסגעפירט ניט נאָר קיין רוסלאַנד, נאָר אויך קיין דייטשלאַנד.

ניט צוריקגעגעבן די פּריצים זייערע הויפן.

דער ריגער „נאָווי פּוט" לייקנט אָפּ די ידיעה, אַז די ראַטן-רעגירונג גיט אָפּ צוריק א טייל הויפן זייערע פריערדיקע אייגנטימער. עס זיינען בלויז אָפּגעגעבן געוואָרן אין אַרענדע א טייל פון די נאַציאָנאַליזירטע הויפן, וואָס צוליב דעם אַלגעמיינעם עקאָנאָמישן חורבן פון לאַנד זיינען זיי פאַרוואַכלעסיקט געוואָרן.

פּעטלורע נעלם געוואָרן.

פון קראָקע מעלדעט מען, אַז פּעטלורע צוזאַמען מיט זיין רעגירונג פון דער אוקראַינישער נאַציאָנאַלער רעפּובליק איז צוזאַמען מיט זיין גאַנצן שטאַב אַרויסגעפאָרן פון טאַרנאָוו אין א אומבאַוואוסטער ריכטונג.

נתגלה געוואָרן.

לעמבערג, 15 סעפּטעמבער. די צייטונגען זיינען מודיע, אַז עס קומען פאָר פאַר-עקשנטע קאַמפן צווישן פּעטלורעס מורדים-אָפּטיילונגען מיט די באָלשעוויקעס אונטער קאַ-מענעץ-פּאָדאָלסק. פּעטלורע מיטן שטאַב געפינט זיך איצט אין יאַסי.

אין דאָך: אין „ZŁOTY RÓG"

די ריינסטע און געשמאַקסטע ספּירט און בראָנפן

— פאָדערט אין אַלע —

ווייַנהאַנדלונגען און רעסטאָראַנען

„Złoty Róg" געזעצל.

„זלאָטי ראָג"

א לערערין (ספּעציעל פראַנצויזיש) מיט 7 יאָריגער שול-פּראַקטיק, ווינשט באַשעפטיגונג אין א שול, גלייכפאַלס פּריוואַט שטונדן. אַדרעס: אוגליצקע 12, וואוינ. 6 (פון 4—6 אוהר).

אַנאָנסן

— פאַר אַלע —

צייטונגען

אין אַלע שפּראַכן

— ווערן אָנגענומען אין —

אַנאָנסן-קאָנטאָר

ש. יוטאַן

דייטשע גאַס 4.

צו דער חתונה פון

פרל. פ. דעאָול מיט ה׳ ל. טאַבאַריסקע

ווינשן א גליקלעכן צוזאַמענלעבן

בעקער חיים און פרוי, נתן בעקער, שלמה גרום און פאַמיליע, ווייסבראָד מינע, זינגער און פאַמיליע, זאַ-וואַדסקע און פאַמיליע, לעזינסאָן הירש, פאַמיליע קאַלמאַנאָוויטש, באָריס קאָזלאָווסקי, יהודה רעזניק און פרוי, עסטל שרירא, גורוויטש פעלדשער, חיים בערקמאַן.

אַנשטאָט בלומען זיינען מיר מנדב 2500 מאַרק ל ובת דעם זאַמל-טאָג פון צענטראַלן בילדונגס-קאָמיטעט, אָפּגעמען אין קאָנטאָר „אונזער טאָג".

אַשמיאַנע ד. 16 סעפּט. 1921.

באַנק-הויז

ט. בונימאָוויטש

ווילנע ברייטע גאַס נומער 72 טעלעפאָן 257

אויפן סמך פון טאַטוט, וועלכער איז באַשטעטיקט פון פינאַנס-דעפּאַרטאַמענט מאַכט פאָלגנדע באַנק-אָפּעראַציעס:

1) דיסקאָנט פון וועקסלען און האַנדלס-אָבליגאַציעס. 2) גיט אַרויס הלוואות אונטער פּראָצענט און דיווידענד-פּאַפּירן. 3) גיט אַרויס הלוואות אונטער סחורות און פראַכט-בריוו. 4) קויפט און פאַרקויפט פאַר אייגענעם רעכענונג און פאַר רעכענונג פון אַנדערע (אויסטראַגס-נעמער) פּראָצענט און דיווידענד פּאַפּירן אויסלענדישע וואַלוטע, טשעקס, סחורה א. ז. וו. 5) עפנט לויפנדע רעכענונ-גען. נעמט אָן וקלאַדן טערמיניקע און אָנטערמיניקע. 6) גיט אַרויס אָנווייזונגען איינפאַכע און טעלעגראַפישע. 7) גיט אַרויס אַקרעדיטיוון אויף געלט און סחורה. 8) נעמט צו משעקעס וועקסלען און אַנדערע דאָקומענטן אויף אינקאַסאָ.

גימנאַזיע פון געזעלשאַפט צום פאַרשפּרייטן בילדונג (O.P.O.)

— ווילנע, גר. פּאָהוליאַנקע 7. —

עס ווערן אָנגענומען שילער אין די געעפנטע פּאַראַלעלע קלאַסן (פאָרבער. 1—8) קאַנצעלאַריע אָפן פון 4—7.

אין 8-קלאַסיקער מיטל-שול „ש. פרוג"

ביי צ. ב. ק. (טאַקשטאַ 4).

ווערן אָנגענומען תלמידות אין 1, 4, 5, 6, 7, און 8 קל.

התראה

אונזער לאָקאַל (דייטשע 20 ה. 3) געפינט זיך אונטער א באָיקאָט. כדי אויסצומיידן אומאָנגענעמלעכ-קייטן און קאָנפליקטן זייען מיר מתרה, אַז קיינער זאָל מיטן ה׳ פּרנס קיינע אונ-טערהאַנדלונגען וועגן דער דירה ניט פירן.

ווילנער קאָמיטעט „צעירי-ציון".

אַכטונג מיטגלידער פון נאָדל-פאַך:

אַלע די וואָס האָבן מאַשינען זאָלן זיך קומען גלייך רעגיסטרירן אין פאַראיין רודניצקי 17 עס עפנט זיך א פאַבריק מיט א גרויסן זאַקאַז.

די פאַרוואַלטונג פון פּראָפעסיאָנעלן נאָדל-אַרבעטער-פאַראיין.

Mosewicki et Kaplan

Warszawa Bielańska 18 [...] tel. 4[...]—5[...]

זייט 1907 אונזער עקזיסטירנדעס אָנגראָ-געשעפט

איז איצט איבערגעטראָגן אויף ביעלאַנסקאַ 18

— גרויסער אויסוואַל פון אַלערליי —

גאַלאַנטעריי און טריקאָטאַזש-וואַרען

גרעסטער פאַבריקס-לאַגער

פון קאַמען, אַגראַפען, בראַשען, ספּינקעס, שטאָדל-וואַרען, שפּינעל און מאַשען-טיכער.

מאָסעוויצקי עט קאַפּלאַן וואַרשע ביעלאַנסקאַ 18.

פּינקטלעכע ערלעדיגונג.

י. ציר קל

דער פאַרוואַלטער פון דער ערשטער העברעאישער שול „מזרחי" איז מודיע, אַז כאָרגן שבת דעם 17 סעפּטעמבער 4 אַזייגער בייטאָג קומט פאָר א עלטערן פאַרזאַמלונג. זייער וויכטיגע פראַגן. אַלע מוזן אומבאַדינגט קומען זאַוואַלנע 21 ה. 2.

אַכטונג עמיגראַנטן און אַנאָנסן-געבער

איך מעלדע די יעניגע וועלכע פאַרן דורך מיין קאָנטאָר אין אַמעריקע, קאַנאַדע, מעקסיקע, פּאַלעסטינע און אויך מיינע גע-ערטע קונדן אַנאָנסן-געבער, אַז מיין ביוראָ וועט פון 17-טן ד. מ. זיין יעדן שבת געשלאָסן

מיט אַכטונג: י. אַסינאָווסקע טראָקער גאַס נומער 1.

ראטן-ארגאנען, מיט „קשות" אויף האלץ, נאפט, מילך וכדומה, ווען פון ניין מאל „בעטן" באקומט איר ערשט דעם צענטן מאל? ס'איז דאך פשוט „שנאָרעריי"...

האט ער מיר רואיק און קאלטבלוטיק ענטפערט:

— היינט איז אזא צייט, נישט וואס אמאל. אמאל האט מען נעדארפט אנקומען צום פריוואטן בעל-הבית, האט עס געהייסן „שנאָרעריי". היינט בעט מען ביי דער מלוכה, אלע בעטן. הייסט עס שוין נישט קיין שנאָרעריי. אזא רעזשים.

אויף אזוי ווייט פאלט ביי מענטשן די זעלבסטווערדע, די איינליבע, דער שטאלץ.

יא, אזא רעזשים הייסט עס, און נישטא זיך וואס צו שעמען.

און א מערקווירדיקע זאך: אין א לאנד, וואו דער ארבעטער איז פטור פון צאָלן דירה-געלט, שטייערן, פאר באלייכטונג (וואס ס'איז נישטא), פאר וואסער, וואו הייצן מוז מען אים בחינם

וואו פאר פראדוקטן נעמט מען ביי אים נישט קיין געצאָלט און וואו ער האט אומזיסט ה. גל. אנדערע זאכן, קומט אים אויס צו ליידן א אומגעהערטע נויט, מוז ער האבן—נאר האט נישט און קען נישט האבן—א איבעריקן מיליאָן א חודש אויף מינימאלע הוצאות. איז עס נישט קיין רעטעניש?

פארן „בירגער", פאר דעם וואס איז נישט געוואוינט צו קוקן אויף דער זאך פון דער אידעאלער זייט, פאר דעם, וואס מיט באלעבאטישע השגות—איז עס אפשר א רעטעניש, אבער פאר דעם לעזער, וואס איז געוואוינט צו באטראכטן די זאך אין תוך אריין, וואס פארשטייט די סאציאלע, פאליטישע און עקאנאמישע פארהעלטענישן פון דער רוסלענדישער ראטן-פעדעראציע, די היסטארישע באדינגונגען אירע און איר קלאסן באשטאנד—ניין פאר דעם-יעניקן איז אט די ראזיקע ערשיינונג נישט קיין רעטעניש.

מ. קריין.

יאהאנעסבורג.

(פראגמענט)

דו ביסט א שפין א גיפטיקע,
וואס האט אין שטויב
א שפינוועבס ברייט פארשפינט
פון ראנדפאנטיין ביז ספרינגס
א שפינוועבס א געצאצקעטן
פון פעדים, גאלדיק-זיידענע,
פון שטויבעלעך, ווי שטערנדלעך,
וואס פינקלען און וואס שפילן זיך
און שטראלן אין דער זון.

טויזנטער און טויזנטער
פליגן-מענטשן עלנטע,
פארלאזענע, פארגעסענע
פון גאס אליין און לייט,
ציען זיך אין מחנות-ווייז,
פארבלענדעט פון די גאלדענע
שטויבעלעך און פליטערלעך,
מיט וועלכע, פאלשע, גיפטיקע,
דו האסט דיין נעץ באפוצט.

קומט דער כמורער ענגלענדער,
דער קנאכנדיקער שאטלענדער,
קומט דער בלאנדער האלענדער,
דער שווייגעדיקער שוויד,
קומען זיי פון וואנדער-פאלק,
זיי פון אלטן גריכנלאנד,
זיי פון ווייטן כינע-לאנד
און גאוהדיקע „יענקס".

קומט דער קריגערישער זולו
פון דעם הייסן זולו-לאנד,
קומט דער ציטעריקער אום-סיוטו
פון דעם בארגיק-ווילדן לאנד,
קומט דער שאנגאן פון זיין פלאכלאנד
און דער בושמאן פון זיין וויסט,
קומט דער קולי פון קאלקוטא
און דער הינדו פון מאדראס—
— אלע פון דיין גלאנץ פארבלענדט
פאלן בלינד צו דיר אין נעץ.

מיט טויזנט פיס, ווי פייכטע אָרעמס,
קאלט און גליטשיק
האלוטו, גלעטסטו זיי,
מיט טויזנט מיילער
נאדל-שפיציק
קושסטו, זויגסטו זיי —
טראפ פאר טראפן—ניט געאיילט זיך,
טוסט דיין ארבעט שטיל, געלאסן—
לויפן וועט דאך קיינער ניט...

ליגט א קרבן א פארגאפטער,
וויגט זיך שטיל אין שפינגעוועב,
חלומט אוצרות פאבלהאפטע
טרוימט פון וועלטן גרויסע, שיינע,
נאר געמאכט פאר אים אליין,
און ער פילט ניט,
ווי זיין מארך ווערט אויסגעטריקנט,
ווי זיין ברוסט ווערט איינגעפאלן,
ווי זיין אויג ווערט אויסגעלאשן,
און ער ווייסט ניט, ווען ער שטארבט...

ביבליאגראפיע.

ב. האלפערן. ווי אזוי דארף מען גרינדן און פירן א לייאון שפאר-קאסע. ארויסגעגעבן פון די ווילנער לייאון שפאר-קאסע (יידישער באנק) ווילנע 1921.

כתם ביכער, וועלכע גיבן אונז א נייטיקן נעטס, ביכער פון דער שיינער ליטעראטור ערשיינען איצט נאנץ היבש אויפן יידישן ביכער-מארק, אבער ביכער, וועלכע מיר מוזן לייענען, ביכער, וואס לייענען זיי איז גן ארבעט, מיט אין ווארט--ביכער מעכניעע, פון א פאך, איז א יקר-המציאות ביי אונז. און טרעפט איר שוין יא אזא בוך אויפן מארק איז דאס ניבער פאר אלץ א איבערזעצונג, און בעסטן פאל א קאמפילאציע, וועלכע טראגט נישט אין זיך קיין סימנים פון אונזער לעבן, פון אונזער איינענער און איינגארטיקער ארבעט.

און דעריבער קומט א אנדער ספר-בוח ב. האלפערינען פאר זיין ביכל וועגן די לייאון שפאר-קאסעס. דא באהאנדלט זיך נישט מחמת פרעגן וועגן בענק, שפאר-קאסעס, קרעדיט-קאאפעראציע וכדומה, דא רעדט זיך וועגן אונזערע קאסעס, אונזער קרעדיט, קאאפעראציע, וועגן דעם, וואס טוט זיך אין יעדער שטאט און שטעטל.

א סארן נאר וואס דער שרייבער איז פיר א צו גרויסער „פראקטיקער". די אלע סטאטוטן זיינען אים קדוש וטהור, ציטאטן, פראגן וועלכע ס'רופט ארויס היינטיקער טאג און נעכטן זיינען זיי נישט נוגע, אזעלכע פראגן נעפינט איר נישט אין בוך.

און די צייט האט זיך מעקע ראדיקאל געביטן, דער סטילער בהדרגהדיקער גאנג פון אן שטאטיקער קאסע איז היינט שוין אוועק אין קבר.

קליינע הלואות, וואס דער שרייבער רעקאמענדירט, האבן אנגעוואָרן זייער באדייטונג נאך פארן העגדלער, נאר אויך פאר בעלי-מלאכות, רוי-שאף, נעציינ קאסן היינט גרויסע קאפיטאלן. דאס וועלכע מיט ערבות, ווערטער—וויפיל די טעאריע זאל דאס נישט באטראכטן, דריקט עס דעם ארעמען חבר באזונדער און טוט טכסא-לוטער פארם ווי דאס רעקאמענדירט דער שרייבער.

אין אלגעמיין אבער מאכט דער בוך מיט זיין ערנסטן טאן און זאכקענטעניש א גוטן איינדרוק אויף באר גונער אויף דעם געביט, באזונדערס אויף דער פראווינץ איז אזא בוך אין יידיש אן אמתער וויכטיגער.

א געוויסע באדייטונג האבן אויך די ביי-לאגעס, די מוסטערן (ריכטיקער: דער אופן) ווי אזוי אויסצורעכענען פראצענט פאר הלואות איז אפילו איינפאכע טריאמעטיק אבער ס'איז מעקע באזונדערס וויכטיק, ווי טוט מען טריאמעטיק זאל געלערנט ווערן נישט נאר אין שול פאר קינדער, וואו מען פארגעסט באלד און מען קען יא אנווענדן די ידיעות אין פראקטיק, נאר אין פאפולערע ביכער, וועלכע מען באנוצט אין נייטיק; פאל, און דאכט זיך נישט שעמען: והו ספר וגהוה נעוומען צום ביכל און גלייך אנעקמעוועט די טריאמעטיק אין לעבן.

אונ שרם פאפולאריזירן האט אויך א נע-ווייסן פעדאגאגישן אינטערעס אבער נאכמער איז די אלגעמיינע באדייטונג אין אזא בוך.

ה. מלמד.

ליטעראַרישע נייעס פון אוקראינע.

די פארלאג-אפטיילונג פון דער יעקאטע-רינאסלאווער „קולטור-ליגע" האט ארויסגעגעבן א ליטעראריש-קינסטלערישן זאמל-בוך אונטערן נאמען „פרעג" מיטן אנטייל פון פרץ מארקיש, א. י. גראדוענסקי, הזה לעהן, מרדכי ראבינזאן, ישראל ראבינאָוויטש, ווראַי, י. י. זינגער, ב. סייראטאוויטש, ש. האלקין און מאשע פרעסמאן. דער זאמלבוך האלט 5 דרוק-בויגן.

דער יעקאטערינאסלאווער פארלאג „הינטאָפּ" האט ארויסגעלאזט א נייעם בוך לידער פון יונגן דיכטער פרץ מארקיש, אונטערן נאמען „כתמי", וואס האלט 12 דרוק-בויגן, און א בוך פון ישראל ראבינאָוויטש אונטערן נאמען „גרויסער. מיר".

און דעם זעלבן פארלאג וועט אין גיכן ער-שיינען א זאמלונג לידער פון יונגן דיכטער כ. סייראטאוויטש אונטערן נאמען „צו קיינעם נישט".

הערבסט.

איך בין ארויס פארטאג אין פעלד—
שטיל און טריב...
קיין פייגעלעך געזאנג
קיין איינציק ווידערקלאנג
ווערט נישט געבארן
אין דער פייכטע לופט...
דאס שווארצע ערד
ליגט שטום אנטקעגן מיר
מיט אויסגעשפרייטע הענט,
מיט אויגן אפענע
נאר טונקעלע און טריבע...
איך זע דעם וואלד,
די נאקעטע בערג—
און איך דערקען נישט...
אן אנדער בילד
נעהילט אין זונענשיין
אין העלן מארגנמוי
וואכט אויף אין מיין זכרון
און נאגט מיין הארץ...
איך קוק אין חיים:
אין נעבל איינגעהילט
באהענגט זיך דער פרימארגן
און אויפן אפגעוועלקטן גראז
דערקען איך נישט די טריט פון מיין
געליבטער...

א. בערקאוויטש.

א מעשה מיט א יידישער שול.

אויף ריגא 26 געפינט זיך א יידישע שול אונטער דער אנפירונג פונם באוואוסטן יידישן שול-טוער ק. ניליטסקי פאר דעם חורב פון הויז און די שול געהען ווי א בוין אין האלז; ער האט נישט נערוט דער קוין איז טרובנעמטנען דורך אלע מעגלעכע נעריכט-אינסטאנצן און ענדלעך האט ער באקומען א עקספטיע.

דעם פאריקן פרייטאג אין געקומען דער קאמארניק, מיט פאליציאנטן, מיט טרעגער און מען האט גענומען ארויסטראגן אין הויף די זאכן פון שול; די בענק, טיש, שרענק, די קין-מכשירים און וועלכע מען תאם געקאכט די ערימע מיטאגן פאר די קינדער. עס האבן זיך צוזאמענגעלאפן פיל יידן. עס האבן זיך צוזאמענגעקליבן אלע שול-קינדער, אלע סבתים—עס איז געווען אן אינטערעסאנטע סצענע: ווי אזוי מען ווארפט ארויס א יידישע שול.

כדי די זאך זאל זיין שרוכנעפירט — ווי סעטעהער צו זיין, האבן און דער וועלבער זיך געהאלטן טרייענדיג אין דעם שול-לאקאל די נייע לאקאטארן: א באוואוסטע הארטעטער סטאטעקטור-פירמע.

פלוצלונג האט אבער פאסירט עפעס און נאנצן אומגעריכטעס. דער שול-לאקאל איז שוין געווען ליידיק, די שול-מעבל האט זיך געוואלגערט אין הויף, דער קאמארניק מיט די פאליציאנטן זיינען שוין אוועק, די נייע לאקאטארן האבן זיך עפעס פארשלאסן מיטן פארכאפן די דירה—האבן פלוצלונג די עלטערע הונדערט פארזאמלטע שול-קינדער גענומען שנעל צוריק טראגן די טישן און די בענק און ווייטער אלטע שול-צימערן, דער חורב האט זיך גענומען מאכן, עס איז ארויסגעקומען א געשלעג—נאר די קינדער האבן דאס ווייניקע טרוכע-נעפירט, זיי האבן זיך ווידער באזעצט אין זייער אלטער שול.

איצט מוז נעבעך דער אומגליקלעכער חורב ווידער זיך נעמען שלעפן איבער די געריכטן און אונטערהאנדלען מיט פוילישע טראקטאטן, כדי ענדלעך פטור צו ווערן פון דער יידישער שול.

אנאנסן-קאנטאר
י. האָרלין
טראקער גאס 20
אנאנסן!
פאר היגע און אויסוועדטיקע
ציימונג ווערן אנגענומען און פינקט-
לעך אויסגעפירט.
צופרידנשטעלנדע באדינגונגען.

ד"ר מכאל קאהן.

די קומענדיקע מלחמה.

פון דער נאענטסטער וועלט-מלחמה רעדט מען שוין ווי פון א פעסטבא-שטימטער זאך. אלץ וואס די פובליציסטן דיסקוטירן איז בלויז די פרטים: ווען וועט זי אויסברעכן; וועט זי פארקומען אויף דער יבשה, אדער אויפן ים; און אויף וועלכער יבשה אדער אויף וועלכן ים; צווישן וועלכע מלוכות און וויפיל ראסן און וועלט-טיילן וועלן זיין פאר-וויקלט אין איר, און דאסגלייכן אזעלכע פראגן.

מ'שרייבט גאנצע סעריעס ארטיקלען אין די וויכטיקסטע זשורנאלן מכוח דער נאענטסטער מלחמה צווישן אמעריקע און ענגלאנד; צווישן אמעריקע און יאפאניע צווישן אמעריקע און מעקסיקע.

מעקסיקע וועט פריער אדער שפעטער פארשלונגען ווערן פון די פאראייניקטע שטאטן. איר אומגליק איז, וואס זי האט די רייכסטע נאפט-קוואלן אין דער וועלט. אניט וואלט קיין מלוכה אויף איר נישט געלויערט. א העלפט מעקסיקע האבן די שטאטן שוין פארשלונגען נאך אין 1846.

עס איז קיין ספק נישט, אז אין פאל ווען אמעריקע אטאקירט מעקסיקע, וועלן זיך פאר איר אננעמען נישט נאר פיל אנדערע מלוכות פון צענטראל-און דרום-אמעריקע, נאר עס איז א סברה, אז אויך יאפאניע, און אפשר אויך גרויס-בריטא-ניע, וועלן אריינגעצויגן ווערן אויף איר זייט (אגב וועלן זיי קריגן די אייל-ברוי-נימער פאר זייער טרחה).

און איין זאך זיינען אלע מסכים: אז לגבי דער אנקומענדיקער וועלט-מלחמה איז די נאר-וואס געענדיקטע געווען נישט מער ווי א קינדער-שפיל. עס וועט זיין א קאמף אויף לעבן און טויט נישט בלויז צווישן די צוויי מעכטיקסטע לענ-

דער פון אמעריקע און גרויס-בריטאניע נאר אויך צווישן דער דאמינירנדיקער ווייסער ראסע פון איין זייט, און די באהערשטע קאלירטע ראסן — ווי הינ-דוסן, כינעזער, אפריקאנער, יאפאניער, אראבער, פערסער, און אלע אנדערע אזיאטן, געפירט פון דער שטארק מילי-טאריזירטער יאפאניע — אויף דער אנדער זייט.

וואס איז שייך די כלי-זיין, וואס וועלן געברויכט ווערן אין דער קומענדיקער מלחמה, קאנען מיר זיך קוים מאכן דעם מינדסטן באגריף דערפון. פאר דער לעצטער מלחמה האבן מיר ניטן אנגעהויבן אפצושאצן די קראפט פון דער לופט-שיף און דער טונק-שיף אויפן שלאכטפעלד און אונטער די ימען. שוין נישט צו ריידן פון די גיפט-גאזן, די „בערטעס", די הויביצערס און די אימהדיקע טענקס.

די לעצטע מלחמה האט אונז בעלערנט צוויי זאכן. צום ערשטן מאל האט זיך די גאנצע וויסנשאפט אפגעגעבן מיט איר גאנצן לייב און לעבן דער איידעלער קונסט פון אויסקוילן וואס מער מיל-יאנען מענטשן און צו צעשטערן וואס מער האב און גוטס. צווייטנס האט מען גלייך די ערשטע וואך פון קריג אוועקגעווארפן דעם גאנצן קאדעקס פון אינטערנאציאנאלן געזעץ און עטיק. די „ציוויליזירטע קריגס-פירונג" איז צע-שמאלצן געווארן באלד פון אנהייב, ווי וואקס אויפן פייער. מ'האט זיך געשאכטן איינס דאס אנדערע ווי די ברוטאלסטע בארבארן.

מערקווירדיק איז, וואס די וועלט ווייס נאך עד-היום נישט, אז די ערשטע צו זינדיקן אין דער דאזיקער הינזיכט איז געווען נישט דייטשלאנד, נאר דווקא ענג-לאנד זי האט צאגעבן דעם אומפאר-צייטלעכן פארברעכן דערמיט, וואס זי האט

פון ערשטן טאג אן גענומען בלאקירן און פארהונגערן דאס גאנצע דייטשע פאלק. דער געזעץ זאגט בפירוש, אז אפילו איידער מ'באלאגערט א שטאט מוז מען אפריער לאזן די ציווילע באפעלקערונג אפציען. ע. גלאנד האט גוט געוואוסט, אז דייטשלאנד פראדוצירט בלויז 80 פראצ. פון איר עסנווארג, און אז דערצו ברויכן אנדערהאלבן מיליאן רוסן איר צו העלפן אקערן און שניידן. ציוויליזירטע מענטשן פירן נישט קיין קריג נישט קעגן קינדער און פרויען און נישט קעגן קראנקע און זקנים.

דייטשלאנד האט געענטפערט מיט אירע טונקשיפן און לופטבאמבעס. ביידע, אי דייטשלאנד, אי רוסלאנד האבן פארנומען לעבעדיקע משכנות אין בעלגיע און אין פרייסן. דער בנין פון אינטערנאציאנא-לער עסיק, וואס האט גענומען דריי הונדערט יאר אויפצובויען, איז אין צוויי וואכן צייט צעשמעטערט געווארן.

ביז אפריל 22, 1915, האט די וועלט געברויכט גאזן בלויז אין דער אינדוס-טריע, אויף באלייכטונג און אויף שלאף-געטרענק ביי אפעראציעס. אין יענעם עפאכע-מאכנדיקן טאג האבן די דייטשן ארויסגעלאזט א וואלקן כלארין-גאז אין דער צווייטער שלאכט ביי איפר. ביז 1915 האט מען קיינמאל נישט געברויכט אין מלחמות קיין אנדער זאך אחוץ א הארטן קעגנשטאנד, ווי א ביקס, א שווערד א קאנאן אדער „אויפרייסונגס-שטאף".

די אמתע מלחמה קומט ערשט. די אלע כעמיקער, מעכאניקער, טעכניקער, עלעק-טריקער האבן קוים געמאכט א התחלה אין דער לעצטער מלחמה. די פליסיקע פלאמען, די גיפטיקסטע גאזן, די שרעק-לעכסטע טענקס, טונקשיפן, „בערטעס", די גרעסטע „דרעדנאוטן" אויף די ימען און אין דער לופטן, זיינען נאך אלץ גארנישט אין פארגלייך מיט דעם, וואס מ'גרייט איצט צו.

פון כלארין-גאז האט מען זיך גע-קאנט אויסהיטן מיט מאסקעס. האט מען ערפונדן מאסטארד-גאז, וואס צעברענט די הויט אויף שטיקער. אבער דער אידע-אלסטער גיפט-גאז איז אזא גאז, וואס מ'זעט אים נישט, ער איז שווערער ווי לופט, און קאן אריינדרינגען אין די טיפ-סטע טראנשייעס, און נישט נאר קאן ער

ברענען, נאר אויך פארגיפטן די הויט, מיט וועלכער ער קומט אין באריר(ונג). דאס איז די ערפינדונג פון אן אמערי-קאנער גאז. דאס וועט אוועקלייגן דעם מענטשן אויפן ארט א טויטן. איר פאר-שטייט? אי מ'זעט אים נישט, אי ער טויט אי דורך איינאטעמען, אי דורך באריר(ונג) מיטן קערפער, און דערצו איז ער עט-וואס שווערער ווי לופט. דאס פארטיליקט אלץ וואס לעבט — חיה און פלאנץ, איז הונדערטער מאל „אויסגעשפרייטער" ווי אלע אנדערע גאזן. אזא גאז-פיל גע-ווארפן דורך א האנט-גראנאט קאן אפ-ווישן א האלבע שטאט.

דער ענגלישער טעלעגראף קאָוניק פול לער, איינער פון די גרעסטע ספע-ציאליסטן, זאגט: „עס איז באגרייפלעך, אז מ'קאן אנטדעקן א סך גאזן, וואס וועלן דורכדרינגען יעטווידן גאז-מאַ-צער. אזוי ווי עס איז נישט אוממעגלעך פאר איין מענטשן ארויסצולאזן 100 צילינדער מיט איין מאל, אזוי איז נישט אוממעגלעך פאר איין מענטשן ארויס-צולאזן עטלעכע מיליאן: דער פאקט איז, אז שוין היינט קאן א קאליקע מיט איין האנט, זיצנדיק אין קאמאנדע, זיי ארויסלאזן פון ענגלאנד דורך עלעקט-ריע אזוי שנעל ווי זיין אינסטרומענט ווייזט אים אן א גינסטיקן ווינט".

דיסקוטירנדיק די דאזיקע אפהאנד-לונג האט מאיאר גענעראל סווינטאן געזאגט, אז ביז איצט האט מען גע-רעדט פון טויטן און מלחמות לאחדים—פופציקערווייז, הונדערטערווייז. אבער ווען מ'רעדט פון גאז, רעדט מען פון א וואפן, וואס מוז באטראכט ווערן פון אנגריף-שטאנדפונקט, אז אויב מ'גע-ברויכט עס — און איך זע נישט קיין פארוואס נישט — קאן מען אויסהרגענען הונדערטער טויזנטער מענטשן מיט איין מאל, אדער מינדעסטנס זיי צעקריפלען.

אין אלע לאבאראטאריעס פון דער וועלט ארבעטן היינט די גרעסטע וויסנ-שאפטסמענטשן נישט צו שאפן, היילן, פארשענערן און אויפצוהאלטן דעם

מענטשנס לעבן, נאר ווי צו אנטדעקן די טויטלעכסטע גאזן, די שוידערלעכסטע כלי-משחיתים אויסצושעכטן די מענטשן אנגרא און חרוב צו מאכן א וועלט מיט איין קלאפ.

דער זעלביקער גענעראל סווינטאן זאגט ווייטער:

„... איך שטעל מיר פאר, אורטיילנ-דיק פון דעם פראגרעס, וואס מיר האבן שוין געמאכט ביז היינט, אז אין דער צוקונפט וועלן מיר זיך באנוצן נישט מיט גאזן אליין, נאר מיט אלע נאטור-כוחות וואס מ'וועט קאנען. און מיר הייבן שוין אן צו פראגרעסירן אין דער אנט-וויקלונג פון טויטנדיקע שטראלן. מיר האבן איקס-שטראלן, מיר האבן ליכט-שטראלן, מיר האבן היץ-שטראלן... מיר זיינען נישט ווייט פון א געוויסן סארט שטראל, וואס וועט איינשרומפן אדער פאראליזירן, אדער פארסמען מענטש-לעכע וועזנס... די לעצטע פארם פון מענטשלעכן קריג, ווי איך זע בפירוש, איז מלחמה מיט באצילן. איך דענק, עס וועט קומען דערצו, און איך זע נישט קיין שום סיבה פארוואס נישט, אויב מ'שיינט אן אמתע מלחמה... מאכט זיך גרייט איצט... מיר מוזן זיך פארשטעלן די דאזיקע נייע פארמען פון קריגס-פירונג, און אזוי ווייט ווי מעגלעך אנ-יוענדן ענערגיע, צייט און געלט אויפצו-מונטערן אונזערע ערפינדער און וויסנ-שאפטסלייט זיי זאלן שטודירן די מלחמה-קונסט אויפן גרויסן מאסשטאב, אנשטאט... זיך אפגעבן מיט מעטאדן, וואס וועלן בלויז טויטן איינצלנע מענטשן מיט אמאל".

הילל אווירתן באמערקט דאריף:

„אין דעם נאר וואס געענדיקטן קריג זיינען בלויז וועלכע צען מיליאן מענטשן אויסגעקרילעט געווארן; א צווייי דריי מיליאן זיינען געבליבן אייביקע קאליקעס. דאך איז דאס געווען א לאחדים-יעסקע, בשעת אין „דער קומענ-דיקער מלחמה" וועלן מיר שעכטן אנגרא".

„פרייע ארבעטער-שטימע".

א. י. גראָדזענסקי.

פון דעם לעבן אין דער רוסלענדישער ראטן-פעדעראציע.

I.

דאָס אַרבעטער-לעבן.

שווער, זייער שווער לעבט זיך דעם אַרבעטנדיקן אין זיין איינגענער אַרבעטער-מלוכה. דאַרף, האָט ער שלאָגן השלם און זיינע מעגט דעם רוהער ניט נאָר פון קאָנטראָליטישן לעבן, נאָר אויך פון פּאָליטישן. און צי קען זיך אים לייכט לעבן אויף אַ גרונט-שכירות פון 2250 ביז 6000 רוב. אַ חודש, ווען אַ פונט ברויט אַליין קאָסט אין אַ קיעוו 1200 רובל, און אַ עיקטעריגאָסלאַוו 3 טויזנט און אין אַ מאָסקווע — 9 טויזנט? (די פּרייזן אין אויגוסט ד. י.). קען אים אין אַזאַ צושטאַנד באַפרידיקן אפילו דאָס העכערן די שכירות פון ערשטן אויגוסט ד. י. אויף גאַנצע 5 הונדערט פּראָצענט, ווען מינימום דאַרף אַן אַרבעטער-משפּחה פאַרלעבן אַ גאַנצן מיליאָן אַ חודש בלויז אויף דעם נייטיקסטן עסן, איז דען אַ וואונדער, וואָס ניט פאַרמאָגנדיק דעם ראַשיקן גייטיקן מיליאָן, נימט דער אַרבעטער אַרום ניט נאָר וואָס אַן אומצופרידענער — נאָר אַ מוטלאָזער, אַ קראַנקער, אַן אויסגעמאַטערטער, אַ געל-בלייכער, זיך ניט אינטערעסירנדיק מיט קיין זאַך, שוין פאַרלירנדיק ניט בלויז דעם חשק, נאָר אַפילו די פעאיקייט צו טראַכטן וועגן עפּעס אַנדערש, חוץ וועגן דעם העלבן פונט שוואַרצן ברויט, פאַרלענגערטן, פאַר־שימלטן, וואָס אויב ער האָט עס שוין אַ פּאָר וואָכן ניט באַקומען, האָפט ער עס היינט באַקומען. צו באַקומען, מער, ווי מיט דער האָפענונג לעבט ער ניט.

„פּשיטעק"? אויב אין די הויפּט-שטעט האָט מען נאָך, ביז דער לעצטער צייט, ווי עס איז באַקומען דעם ראַציקן נישטיקן „פּשיטעק" גאַרמאַלי ד. ה. העכסטנס 1 פונט שוואַרץ ברויט—טעגלעך, 1 פונט צוקער, זאַלץ, טאַבאַק און עטלעכע פונט גרויפּן מאָנאַטלעך, איז עס אין די פּראָווינץ-שטעט נישט מער ווי אויפן פּאַפּיר. אין העכסטן פאַל פלעגט מען באַקומען דורכשניטלעך אין יאָר 1 חודש רעגולער און גאַנצע דריי חדשים נאַרעניש, בפועל ממש (פאַרשטייט זיך, אַחוץ די מיליטערישע אָרגאַנען און די אַדמיניסטראַטיווע אין אַ ביסל אַ בעסערן צושטאַנד האָבן זיך ביז דער לעצטער צייט געפונען נאָר די שלאָג-צווייגן, ווי דרוקער-פאַראיין, אייזנבאַנער א. ד. גל. זיי פלעגן שוין אויך באַקומען מאַנופאַקטור און שיך, וואָס איז איבעריקס דורך זיי פאַרקויפט געוואָרן אויפן מאַרק צוליב נויט. איך האָב געזאָגט ביז דער לעצטער צייט, ווייל, די לעצטע טעג זיינען פאָרגעקומען געוויסע שינוים אין דער גאַנצער פאַרוואַרגונגס-פּאָליטיק פון די אַרבעטער, וואָס וועגן דעם וועל איך נאָך ריידן אין מיינע ווייטערדיקע אַרטיקלען.

ך פון וואָגען זשע לעבט דער אַרבעטנדיקער? אויף דער דאָזיקער פראַגע וועט מ'ר אויסקומען צו ענטפערן אויך מיט אַ פראַגע: צי איז בכלל איצט אין דער ראַטן-פעדעראַציע פאַרבליבן אַן אַרבעטער — אַלס אַזעלכער? ניט האָבנדיק מיט וואָס צו אונטערהאַלטן זיין אָרגאַניזם, ניט דערעסנדיק, ווערט פאַרשטייט זיך זיין פיזישער צושטאַנד, ניט ביסלעכווייז — נאָר זייער גיך — רואינירט, די אַרבעטס-פעאיקייט פאַלט ביז אַ מינימום, דאָס וואָס פריער פלעגט דויערן ביי אים 10 מינוט, געדויערט עס איצט אַ שעה און צוויי און אָט אויף וואָס פאַר אַן אופן: 10 מינוט שטייט, למשל, דער זעצער ביים קאַסטן און אַרבעט נאָרמאַל און 20 מינוט רעדט ער און האַלט אין איין טרינקען וואַסער, כדי אָנצופילן דעם ליידיקן מאָגן און פאַרטרייבן דעם הונגער. די אַרבעט, הייסט עס, איז שוין ניט, ווי אַמאָל. אין דער היים וואַרט אַ ווייב מיט קליינע קינדער. אַליין, ווי עס איז קען מען נאָך אָפּנאַרן דעם מאָגן מיט וואַסער, די קינדער אָבער בעטן ברויט און די ווייב איז קראַנק. מוז מען גיין אויפן מאַרק און פאַרקויפן אַ בגד, אַ מאַנטל, אַן אַלטן פאַרבליבענעם קאָסטיום, אַ „איבעריקע" פּאָר שיך, הייסט עס, דער אַרבעטער גופא ביים שטופּנווייז אַראָפּ פון זיין מדרגה אַלס אַרבעטער און ווערט פאַרוואַנדלט אין אַ „ספּעקוליאַנט". מיט דעם אָפּגעלייזטן פאַרן קאָסטיום און שיך קען מען אויך ניט אייביק לעבן, מוז מען פאַרקויפן אַ הימד, א. ד. גל. און אַז דער דאָזיקער מין לאָזט זיך אויך אויס, פאַלט דער גורל אויף דעם אַרבעטערס בעבעכעס, פאַרקויפט מען אַ בענקל, אַ טישל, אַן אַלמער, אַ פּאָר לייכטער, אַ סאַמאָוואַר. און אַז ס'איז שוין ניטאָ, וואָס צו פאַרקויפן פון דער אייגענער שטוב, ווערט מען ניט ווילנדיק אַ „גנב", טראָגט מען אַרויס פון פאַבריק, פון זאַוואָד — פון זיין אייגענעם מלוכה-זאַוואָד, וואָס נאָר מע קען און מע טראָגט עס אויפן מאַרק: סחורה, אייזן, טיילן פון מאַשינעס, אַבי צו דערהאַלטן זיך, מיטן ווייב און קינדער ביים לעבן.

צו דעם מין געהערט דער געפאַלנסטער, דער פאַרצווייפלטסטער עלעמענט פון אַרבעטער, דער „קליינערער", דער „פּראַקטישערער" עלעמענט וואַרפט איינגאַנצן די אַרבעט, גייט אַוועק אין דאָרף, אָדער לאָזט זיך אַלס „זאַקטרעגער" אויף די וועגן, אָדער שטעלט זיך מיט אַ טישל אויפן אָרט גופא און ווערט אַ „פאַרברעכער" ד. ה. אַן אַרבעטס-דעזערטיר, אַ ספּעקולאַנט, וואָס וויל ניט „לעבן פון אַרבעט", לויט דעם אויסדרוק פון די אַדמיניסטראַטיווע מ. כט. אָרגאַנען.

די פאַבריקן פאַרלאָזן אויך יענע, וועלכע געהערן צו די ערשטע, און יענעם פאַל, ווען ס'בלייבט שוין ניט וואָס צו „גנבענען" פון דער פאַבריק גופא. אַז די פאַבריק ווערן געוואָרפן, פאַרמאַכט זי די מאַכט איינגאַנצן. פון 40 טויזנט אַרבעטער אויפן באַוואָוסטן בריאַנסקער זאַוואָד אין יעקאַטערינאָסלאַוו אַרבעטן איצט בסך-הכל 3 טויזנט. די איבעריקע 37 טויזנט אַרבעטער זיינען אַזוי ווי אין וואַסער אַריין. ביישפּילן אַזוינע זיינען ניט אין די צענדליקער, נאָר אין די הונדערטער.

וואו זשע זיינען אַהינגעקומען די איבעריקע אַרבעטער? ווער אין דאָרף, ווער אַ „זאַקטרעגער" ווער אויפן מאַרק, און אַזוי כסדר. דער מין אַרבעטער אַלזאָ אין דער אַרבעטער-מלוכה ווערט ניט נאָר וואָס פאַרגרעסערט — נאָר פאַרקערט פאַרקלענערט פון טאָג צו טאָג. און ערשיינונג נאָר אַ פאַרקערטע און זייער אַ טראַגישע, דער איבערגעבליבענער טייל פאַלט מאָראַליש פון טאָג צו טאָג, הייבט אָן „שנאָרן", וואו נאָר אַ הילפס-אָרגאַן, נאָך אַ פּאָר שיך, נאָך אַן אַלטע פּאָר הויזן, נאָך אַ צעריסענער העמד וכדומה. דער דאָזיקער מין „שנאָרן" איז ביי די אַרבעטער געוואָרן די צווייטע נאַטור, צי דו דאַרפסט, צי ניט — אַלץ איינס איז אַ „יושר" „אַרויסצורייסן" עפּעס ביי דער מאַכט צי ביי די געזעלשאַפטלעכע אָרגאַנען, וואָס נאָר ס'לאָזט זיך. ס'איז געוואָרן אַ מין געזעצלעכע טראַדיציע ביי די אַרבעטער. קוקנדיק אויף זיי, ווערן אָנגעשטעקט מיט דער דאָזיקער קרענק אויך אינטעליגענטע קולטור און בילדונגס-טוער.

כ'האָב געפרעגט ביי איינעם אַ באַקאַנטן יידישן ליטעראַט ר״ר ר.:

— ווי ווערט עס אייך ניט גמאס נאָכגאַנגר אָפּשלאָגן די שוועלן ביי די

אלול.

ס'ווערט טריבער און טריבער.. עס קאַפּעט אַ רעגן..
דער גאָלד-גלאַנץ דער הייסער — פונלאַנג שוין ניטאָ איט;
עס קומט שוין אַנטקעגן דורך טורינע וועגן
דער היילקער ערנסט פון ימים-נוראים..
עס רוכט זיך, דאָס שטעטל ווערט ריינער און פרימער..
ס'דערטראָגט זיך אַ ניגון פול שטילע תחנונים:
דאָס חזרט דער חזן דער אַלטער אין צימער
מיט זיינע משוררים די יום טוב ניגונים..
עס פילט זיך שוין קלאָר, ווי דער הימל ווערט עלטער,
ווי טרויעריק קוקט ער אַראָפּ צו דעם שטעטל;
די זון קאַרגט דיר וואַרימקייט, שמייכלט אַלץ קעלטער,
און ס'פאַלט שוין דאָס ערשטע פאַרטריקנטע בלעטל...
עס וועלקן שוין לאַנגזאַם די בוימעלעך די גרינע —
פאַרשטויסענע, איינזאַמע, טריבע נשמות!
זיי קוקן, מיר דוכט, אויף די מענטשן מיט קנאה:
און קלערן מיט חייטאָג „מי יחיה מי ימות"..
ווי באַנג און ווי קיל איז, ווי פייגלעך און שטיל איז,
ס'קוקט איינזאַם די שול אין אַ טרויער אַ שטומען,
און בענקט נאָך די ליכט, נאָך די האַרציקע תפילות,
און בענקט נאָך דעם עולם, וואָס דאַרף צו איר קומען.
עס שוועבט אין דעם געסל אַן עלנטער אומעט,
און ליינט זיך, אַ שווערער, אויף שטיבער און שוועלן,
און ס'דוכט זיך דאָס בלאַנדזשעט אין געסל אַרומעט
דער טרויער דער גרויסער פון הונדערטער זעלן..
עס פליסטערן, וויינענדיק, עפּעס די בוימער
אַן אייביקייט, דוכט זיך, איז יעטווידער ווילע..
און ס'שרעקט ריך דיין גורל, דיין חיימער, געהיימער,
וואָס ווערט באַלד באַשלאָסן אין בית-דין של מעלה..
דער הייליקער חיי—חיפּיל שיינקייט באַהאַלט ערגיץ
שאַ... שטילער... באַלד וועט זיך דער שופר דערהערן
און גרייט איז דער מחזור דער גילער און אַלטער
אַריינגעמען נייע פאַרבאַרגענע טרערן..

נייע פייגל—נייע לידער.

אַ נייער דור מוז מיט זיך ברענגען עפּעס נייעס, עפּעס פון דעם מין, וואָס רופט זיך: נייע שטרעמונגען, נייע ריכטונגען. אַ דור וואָס האָט קיין נייעס ניט געבראַכט מיט זיך, איז קיין דור ניט, איז קיין רינגעלע ניט אין דער גאָלדענער קייט פון צייטן, — אַ פּוסטער אָרט אין דרויסן. און לעבערלעך איז דער אַלטער דור, וואָס זאָגט מיט פאַריבל און מיט איראָניע: נייע פייגל — נייע לידער.

דער קרייז פון מענטשנס איבערלעבונגען, געדאַנקען, געפילן איז אַזוי באַגרענעצט, און דעם מענטשנס מעגלעכקייטן בכלל אַזוי קליין, אַז ווען די יונגע דורות זאָלן ניט שטרעבן, ניט זוכן קיין נייע וועגן און קיין נייע הימלען, וואָלט מען שטענדיק איבערגעחזרט די רייד פון טאַטעס און פון זיידעס און עלטער-זיידעס עד סוף כל הדורות, און מען וואָלט שוין לאַנג-לאַנג געקאָנט שליסן דאָס בלאַט, מאַכן אַ סוף צו יעדער שאַפונג.

צי געפינען די נייע דורות דאָס, צו וואָס זיי שטרעבן? איז מעגלעך צו אַנטדעקן נייע הימלען? אַז וואויל איז צו דעם דור, אויב ער האָט זוכה געווען צו זאָגן אַ ניי וואָרט. און אויב דאָס ניט — איז וואויל צו אים, אויב ער האָט געמאָלט זאָגן אַ ניי וואָרט. און אויב נייע הימלען האָט ער ניט אַנטדעקט, איז וואויל צו אים, אויב ער האָט זיך איינגעלערנט אַנדערש אויפנעמען דעם אַלטן הימל, אויב ער האָט זיך אַפילו איינגערעדט, אַז דער הימל, וואָס ער זעט, איז ניט יענער הימל, וואָס זיין טאַטע האָט געזען.

און ס'איז דעריבער גאַנץ אומזיסט, בשעת מען באַגעגנט זיך מיט אַ נייער ריכטונג, די שאלה-ותשובה, צי דאָס איז עפּעס אַ לעבנספעאיקע זאַך, אַ בר-קימא, וואָס וועט פאַרבלייבן, אָדער עפּעס אַ קרישל, אַ מיסגעבורט, אַ מיט אַ הינ־פישן קאָפּ געבוירן קינד, וואָס טרעפט אַזוי אָפט, לויט מ'דערציילט אין שטעטלעך, און וואָס מיר באַגעגענען עס קיינמאָל ניט קיין אויסגעוואַקסנס. מ'קען פאַרויס זאָגן, אַז יעדע נייע ריכטונג איז אַזוי פיל בר-קימא, ווי דער דור, וועלכער האָט זי געבוירן. און אַז עס וועט קומען די צייט, וועט זי מוזן אונטערגיין — ווי דער זקן ביי די ווילדע, וועלכער קאָן זיך צו לאַנג אויף דער וועלט ניט פאַרזיצן: מען טויט אים, אויב ער שטאַרבט ניט. די ווילדע זיינען נאָענט צו דער נאַטור. איז דאָס אַ געזעץ פון דער נאַטור: דער יונגער מוז דעם אַלטן געבן איבערן קאָפּ.

יעדע נייע ריכטונג איז געבוירן צוזאַמען מיטן טויט אירן, און נאָך איר בלייבן איבער מער ניט די גרויסע גדולים אירע, די זשעניעס, אויב זי האָט צו זיי זוכה געווען. און די דאָזיקע גרויסע זשעניעס שטייען איבער די חורבות פון די דורות, ווי די פּיראַמידן איבער די חורבות פון מצרים, — אַלע גלייך וואונדערלעכע, אַלע גלייך דערהויבענע, אַלע אייביקע, אומשטערבלעכע.

וואָלטן נאָר פון געניאַלע מענטשן באַשטאַנען די לויפנדיקע דורות, — וואָלט מען שוין אַפילו פון די גאָר פאַרביסענע זקנים אויך ניט געקאָנט הערן קיין טענות אַנטקעגן „נייע לידער". וואָרים אין זייער אָפּגעזונדערטקייט, אין זייער אָריגינאַלישקייט זיינען די זשעניעס אַזוי ענלעך איינער אויפן צווייטן, אַז עס דאַכט זיך: צוויי טראָפּנס פון איין ים, ווייל אָפּגעטיילטע איינער פון צווייטן מיט הונדערטער און טויזנטער יאָרן, האָבן זיי דאָך זייער מהות, זייערע נשמות פון איינעם און דעם זעלבן פלאַם. פון אונטער איינעם און דעם זעלבן, אויף דער גאַנצער וועלט און איבער אַלע צייטן, כסא הכבוד.

וואָלטן אפשר די נייע וועגדונגען אומבאַמערקט פאַרבייגעגאַנגען, און עס וואָלטן ניט פאָרגעקומען קיינע וויכוחים און קיינע רייסערייען אַרום נייע ריכטונגען. דעם טומל מאַכן דווקא די, וואָס זיינען ניט די אמתע אויסדריקער פון דעם דור. די חסידים לאָזן קיינמאָל ניט זען דעם פּרצוף פונם רבין.

יעדע נייע ריכטונג האָט שוין אַזאַ מזל, אַז צו איר שטייען צו ליידיקגייער, בטלנים, אונאַנטוריסטן פון גייסט, וואָס ווייסן מער ניט ווי לאַנגווייליקייט, און מחמת זיי האָבן ניט קיין כוח צו שלעפּן דעם וואָגן — טומלען זיי נאָר. מחמת זיי האָבן ניט קיין אינעווייניקסטע באַציאונג — האָבן זיי ניט קיין מאָס, קיין וואָג פאַר זייער קול, פאַר זייער אימפּולס; האָבן זיי ניט קיין רעגולאַטאָר. דערמעסטן זיי ניט, אָדער זיי כאַפּן אַריבער די מאָס. און אָמער כאַפּן זיי אַריבער די מאָס, איידער פאַרקערט, ווייל זיי מוזן דאָך זען בלוט, ווי אין גנשלעג דער שטומער, וואָס קען ניט הערן דעם ווייגעשריי פון דעם געשלאָגענעם: זיי מוזן, דאָס נייע זאָל רייסן די אויגן, אַז ניט פילן זיי עס ניט.

אַזעלכע שלעפּן זיך נאָך אַלע נייע ריכטונגען, ביי אַלע פעלקער, און בלי ספק איז זייער צאָל אויך גענוג גרויס ביי אונז. זאָגן, אַז ס'איז אַזוי וואויל, וואָס זיי זיינען אין אַמעריקע, ניט ביי אונז — קאָן מען ניט. דאָס איז אַ סימן, אַז ביי אונז לעבט מען ניט זייער אינטענסיוו, און אונזערע בענעצער פאַרהיילן זיך אַרום אַלטן, וואָס דאָס איז שוין גאָר איבלדיק. אָבער זיי זיינען אין אַמעריקע, און מיר האָבן דאָ ניט די מעגלעכקייט זיי אַלעמען צו קענען, נאָר איינציקע מוסטערן דערקייקלען זיך צו אונז, און ווי ס'שיינט, ניט פון די ערגסטע.

אָט האָט איר אייך אַ ליד פון מאַקס וועבער „דער אויגנבליק." (זאַמלבוך „שריפטן", האַרבסט 1919)

קובּס, — קובּס, — קובּס, — קובּס.
הויך, נידעריק, און הויך, און העכער, העכער,
ווייס, ווייס, אַרויס, אַרויס, אַרויס,
אַרויס, ייווס,
פלאַכן, פלאַכן, פלאַכן.
קאָלירן, לאָמפּן, שילדן, פייפערייען,
גלעקער סיגנאַלן, קאָלירן,
פלאַכן, פלאַכן, פלאַכן.
אויגן, אויגן, פענסטער אויגן, אויגן,
אויגן, אויגן
נאָזלעכער, נאָזלעכער, קוימענגאָזלעכער,
אָטעמענדיק, ברענענדיק, פייפנדיק,
גרווילנדיק, פייפנדיק, אָטעמענדיק, פייפנדיק,
מיליאָנען זאַכן אויף זאַכן,
ביליאָנען זאַכן אויף זאַכן,
פאַרן אויג, דאָס אויג פון זיין,
ביז דער שאַרף פון האָדסאָן,
שווימענדיק אָן אָן אָפּהאַלט, אָן אַ שיף,
ווייטער, גייטער, ווייטער, ווייטער.

אַזוי פיל שורות און אַזוי ווייניק ווערטער — אַזוי פיל אָנגערעדס, און אַזוי ווייניק בילדער; אַזוי פּשוט געדאַנק און געפיל — די עשירות פון דעם אויגנבליק, דער ברייטער היקף פון דעם אויגנבליק, — און אַזוי פיל פּרעטענזיע. און דער עיקר — אַ פולער מויל מיט צונג, ניט די גאָטגעבענטסטע פּערלדיקע צונג פון וואָרט-שעפער, נאָר אַ צונג וואָס פלאָנטערט זיך צווישן די ציין און קען ניט אַרויסזאָגן וואָס זי וויל. וואָרטשאַפונג פון אַ שטומען.

גאָר אויסטערליש איז דאָס ליד פון א. לוצקי (ציטירט פון וויספּע [!])

פאַרוואָס בין איך אַזוי:
פאַרוואָס בין איך אַזוי —
אַזוי ניט אַזוי?
פאַרוואָס בין איך ניט אַזוי!
אַזוי — און, ניט אַזוי ניט אַזוי?
יעדער איז אַזוי!
אַזוי — און ניט — אַזוי ניט אַזוי...
און איך בין אַזוי, אַזוי ניט אַזוי! —
פאַרוואָס בין איך אַזוי?

אַקלאַוויר קאָן געבן שיינע קלאַנגען — ווען מען שפּילט, ניט ווען מען פויקט דערויף.

פויקן אויפן קלאַוויר, איז ווי שפּילן אויפן פויק — גאַרניס, אַ טומל אין די אויערן.

דאָס איז מוזיק — ניין. דאָס איז פּלאַסטיק — ניין. דאָס איז שטימונג? — ווער ווייס, וואָס וויל איינער „אַזוי און ניט אַזוי, אַזוי ניט אַזוי". דער פּאָעט מוז שטענדיק זיין שטימונג אויסדריקן מיט די דריי ווערטער, וואָס מען האָט אים אויסגעלערנט. אַז דאָס איז אַ טומל אַרום ריכטונג און ניט די ריכטונג זעלבסט — דאָס איז געוויס.

נאָר — דער טומל מוז זיין. און אונזער זאַך איז צו דערלערנען, פאַרשטיין דעם מהות פון דער עצם ריכטונג, ניט פונם טומל אַרום איר. און די טומלער?

אמת איינהאַלטן זיך פון אַ שמייכל איז אָפּט זייער שווער; למשל, איינער פאַלט, טוט אים וויי, נאָר עס ווילט זיך לאַכן. אָבער געדענקען דאַרף מען: עס טוט אים.

און ווייסט איר, וואָס פאַר אַ געדאַנק עס קומט אַ מאָל אויפן זינען? —

אמת טאַקע: עס זיינען פאַראַן, בלי ספק פאַראַן, טומלער, וואָס זיינען מער ניט ווי אַזעלכע. נאָר בנוגע צו יעדן איינציקן פאַל דאַרף מען זיין פאָרזיכטיק, שמייכלט, אויב איר קאָנט זיך ניט איינהאַלטן, נאָר אָן פאַראַכטונג, אָן לייכטבאַציאונג.

געבווירנדיק מאַכט די מוטער ניט-שיינע גרימאַסן, שרייט זי מיט מיאוסע קולות. אפשר זיינען עס ביי וועבערס, לוצקיס גרימאַסן פון חבלי לידה: אפשר איז דאָס דער קרעכץ, וואָס זאָגט אָן דעם ערשטן געשריי, דאָס געבוירן פון דער ריכטונג, וואָס דער נייער דור מוז זיין אייגענע האָבן.

ווייטאָג פילט זיך דאָך אַמאָל אויך דערין; לייענט זיך נאָר אַריין אין די שורות.

פאַלק היילפּערין.